

УДК 371.037

Л. Л. САВЧЕНКО

викладач
КЗ “ХГПА” ХОР

УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У ПЕДАГОГІЧНИХ ВНЗ

У статті розкрито основні завдання та напрями патріотичного виховання студентської молоді під час навчання в педагогічному вищому навчальному закладі як фундаменту становлення світогляду, на якому формуються фахові знання й професійна відповідальність майбутніх педагогів.

Ключові слова: патріотизм, патріотичне виховання, патріотичне почуття, Батьківщина, національна й духовна єдність, національні та патріотичні цінності, громадянин і патріот України.

У сучасних умовах суспільства невід’ємною складовою освітнього процесу є формування високих патріотичних якостей у молодого покоління українців.

Молоде покоління відповідальне за майбутнє України, за збереження й спадкоємність культури, історії, національної та духовної єдності. Від його позиції в суспільно-політичному житті, соціальної й політичної активності залежать демократичне та соціально-економічне майбутнє країни.

Проте особливу тривогу викликає втрата сучасною молоддю патріотичних цінностей. У свідомості і вчинках багатьох молодих людей виявляються такі негативні явища, як расизм, екстремізм, радикальний націоналізм, релігійна нетерпимість, відсутність відповідальності й почуття обов’язку перед країною та суспільством.

У сучасних умовах особливого характеру набуває виховна робота, спрямована на формування патріотизму, який надасть нового імпульсу духовному оздоровленню молоді, виступить провідником ідеології миролюбності, добросусідства, терпимості, культури міжнаціональних і міжпоколінських відносин, збереження національних цінностей.

Вища школа є потужним фактором виховання майбутніх громадян своєї країни. Одним із основних завдань загальноосвітньої й вищої школи, громадських установ та організацій є формування світогляду кожної молоді людини, виховання свідомого й активного члена суспільства, обізнаного з процесами, що відбуваються в країні та за її межами, громадянина високими патріотичними почуттями, готового до трудового й героїчного поєдинок в ім’я України. Сучасна вища школа повинна формувати не просто спеціаліста з тієї чи іншої галузі, а й патріота, який не може бути байдужий до долі Української держави, економіки, освіти та культури.

Успішне вирішення завдань патріотичного виховання вимагає розробки науково обґрунтованих нових концептуальних підходів до організації цього процесу в педагогічних ВНЗ і побудови системи відповідно до тенденцій розвитку держави й суспільства.

На теренах України першооснови патріотичного виховання були закладені ще в народній педагогіці – в легендах, казках, міфах, літописах, повчаннях, прислів'ях. Питання патріотичного виховання хвилювало літописців, державних і громадських діячів, письменників: Нестора Літописця, Ярослава Мудрого, Іларіона, Володимира Мономаха, П. Орлика, Ф. Прокоповича, Г. Сковороду, Т. Шевченка, П. Куліша, Д. Чижевського, Лесю Українку, І. Франка, М. Грушевського, В. Винниченка, С. Рудницького. Багатогранні аспекти патріотичного виховання особистості знайшли своє відображення в працях педагогів Х. Алчевської, Г. Ващенко, О. Духновича, І. Огієнка, С. Русової, К. Ушинського, Я. Чепіги, які велику увагу приділяли вихованню любові до своєї землі, рідної мови, формуванню національної самосвідомості, поваги до історичного минулого. А. Макаренко, В. Сухомлинський радили прищеплювати молоді високі почуття вірності й відданості Батьківщині, пошани до її трудівників. Психологічні засади патріотичного виховання досліджували П. Блонський, Л. Виготський, Г. Костюк, О. Леонтьєв, О. Петровський, І. Синиця, П. Якобсон. У сучасній педагогічній науці окремі аспекти патріотичного виховання розробляють О. Бандура, Н. Волошина, А. Капська, В. Неділько, Є. Пасічник, Б. Степанишин.

Теоретичні засади національного виховання закладено в дослідженнях українських учених, психологів та педагогів: М. Боришевського, Д. Віконської, В. Москальця, І. Сікорського, Б. Цимбалістого, В. Яніва, Я. Яреми та ін. У своїх працях значну увагу вони приділяють українській національній ідеї, духовності, демократичним засадам навчання й виховання, гуманістичним цінностям.

Важливість національного спрямування у вихованні підростаючого покоління підкреслювали українські прогресивні діячі, педагоги Г. Ващенко, Б. Грінченко, М. Грушевський, О. Духнович, М. Драгоманов, І. Огієнко, В. Сухомлинський, С. Русова та ін.

Національно-патріотичне виховання на традиціях українського народу розглядає у своїх працях багато сучасних педагогів: Ю. Бондаренко, О. Вишневський, В. Довбищенко, Р. Захарченко, П. Ігнатенко, В. Каюков, О. Онищук, С. Павх, Б. Ступарик, О. Ярмоленко та ін.

Певні аспекти розвитку національної освіти в Україні дістали відображення в працях А. Алексюка, С. Гончаренка, В. Каюкова, В. Майбороди, Ю. Мальованого, С. Павх, М. Стельмаховича, Г. Філіпчука та ін.

Метою статті є розкриття основних завдань і напрямів патріотичного виховання майбутніх педагогів у процесі їх теоретичної та практичної підготовки до професійної діяльності.

В умовах проведення єдиної державної політики стосовно подальшого розвитку та вдосконалення системи патріотичного виховання студентів у педагогічній науці підвищується інтерес до розробки нових підходів до розуміння сутності й змісту патріотичного виховання. Для цього необхідно уточнити визначення та сутність понять “патріотизм” і “патріотичне виховання”.

Патріотизм передбачає гордість за матеріальні й духовні досягнення свого народу, своєї Батьківщини, бажання збереження її характерних особ-

ливостей, її культурного надбання та захист інтересів своєї громади, народу в цілому [4].

Філософи та політологи визначають патріотизм як суспільний і моральний принцип, який характеризує ставлення людей до своєї країни та виявляється в певному способі дій і складному комплексі суспільних почуттів, що узагальнено називають любов'ю до своєї Батьківщини. Це одне з найглибших почуттів, яке закріплювалося століттями та тисячоліттями розвитку відокремлених етносів. Це соціально-політичне явище, якому притаманні природні витоки, власна внутрішня структура, що в процесі суспільного розвитку наповнювалася різним соціальним, національним і класовим змістом.

Соціальні психологи визначають патріотизм як певноморальне ставлення й оцінку особистістю елементів вітчизни. У конкретно-історичному розгляді, з'явившись унаслідок розвитку людського суспільства, соціально-моральне, у своїй основі, патріотичне почуття набувається особистістю не лише через біологічну спадковість, а неодмінно під впливом соціального середовища, виховання (соціалізації) у широкому розумінні слова [4].

У широкому, педагогічному змісті розуміємо патріотизм як громадський і моральний принцип, що характеризує ставлення громадян до своєї країни. У житті це ставлення виявляється в складному комплексі почуттів, знань, ціннісних орієнтацій, установок, дій, що зазвичай розуміють як любов до Батьківщини [2].

У межах розвитку виховної системи ВНЗ останнім часом особливе місце відводять роботі з виховання патріотизму в студентському середовищі.

Патріотичне виховання – це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується (В. О. Сухомлинський) [3].

Патріотичне виховання у вищому навчальному закладі – планомірна виховна діяльність, спрямована на формування в студентів почуття патріотизму, тобто доброго ставлення до Батьківщини та до представників спільних культури або країни. Таке виховання передбачає розвиток любові до Батьківщини, національної самосвідомості й гідності; дбайливе ставлення до рідної мови, культури, традицій; відповідальність за природу рідної країни; потребу зробити свій внесок у долю Батьківщини; інтерес до міжнаціонального спілкування; прагнення працювати на благо рідної країни, її народу [1].

Мета патріотичного виховання ВНЗ передбачає формування й розвиток у студентів соціально значущих цінностей, патріотизму в процесі професійної освіти під час масової патріотичної роботи, яка організовується та здійснюється адміністративними структурами, суспільними, науковими й іншими організаціями.

Реалізація мети патріотичного виховання передбачає вирішення таких завдань, виконання яких сприяє значному підвищенню рівня соціальної активності, патріотизму й готовності до гідного служіння Батьківщині у студентів:

- формування національної самосвідомості, ціннісного ставлення до особистості, суспільства, держави, ідей і цінностей їх відродження й розвитку;
- залучення підростаючого покоління до системи соціокультурних цінностей, що відбивають багатство й своєрідність історії та культури Батьківщини, народу, формування потреби у високих духовно-моральних і культурних цінностях, їх подальшому розвитку;
- виховання шанобливого ставлення до закону, норм колективного життя, розвиток соціальної відповідальності як найважливішої характеристики молодого громадянина, яка виявляється в турботі про благополуччя своєї країни, її зміцненні та захищеності;
- виховання позитивного ставлення до праці, розвиток потреби працювати на користь суспільства, держави, формування соціально значущої діяльнісної цілеспрямованості;
- формування й розвиток потреби в духовному житті, в морально здоровому способі життя, здатності підтримувати сприятливий клімат у колективі.
- Вирішення цих завдань передбачає здійснення таких заходів:
  - цілеспрямована робота зі створення умов для соціального, культурного, духовного та фізичного розвитку студентів;
  - забезпечення можливості для повноцінної соціалізації першокурсників, активного залучення їх до вирішення соціально-економічних, культурних, наукових, екологічних і інших проблем;
  - затвердження у свідомості й почуттях патріотичних цінностей, поглядів, ідеалів, пошани до старших, релігійних переконань громадян, історичного і культурного минулого України;
  - підвищення ефективності системи патріотичного виховання, що забезпечує оптимальні умови розвитку в кожного студента любові до Батьківщини, готовності зміцнювати основи суспільства й держави, відповідально та чесно виконувати обов'язки громадянина й патріота України.

Зміст виховання патріотизму зумовлений розвитком якостей громадянина й патріота, його спроможності брати активну участь у творчому процесі. З урахуванням цього зміст патріотичного виховання виступає в широкому соціально-педагогічному плані. Воно пов'язане: з моральним розвитком особистості, складовою якої є формування особистості громадянина-патріота, заснованого на здатності до засвоєння найважливіших цінностей, позитивних науково-світоглядних поглядів і позицій стосовно основних соціальних, історичних, моральних, ідеологічних, військових й інших проблем; умінням реалізовувати найважливіші духовно-моральні, ділові і іншіякості в діяльності; проявом таких високих почуттів, як любов до Батьківщини, відповідальність за її майбутнє; здійсненням соціально-значущої діяльності для гідного виконання основних обов'язків громадянина України. Воно зумовлено цілою низкою чинників, що пов'язані із забезпеченням захисту Батьківщини, мірою готовності молодих людей до виконання завдань в умовах військової й державної служби [5].

Відповідно до цього підходу можна сформулювати головну мету патріотичного виховання: розвиток інституціональної системи виховання студентської молоді на основі взаємодії багаторівневої системи організацій, патріотичних закладів і служб у справі забезпечення цілеспрямованої роботи з патріотичного виховання студентської молоді.

Виховання патріотизму може здійснюватися в пізнавальній і практичній діяльності з використанням методів, форм та засобів виховання, які стимулюють прагнення (потреби) студентів до особистого розвитку, сприяють формуванню свідомості (знань, поглядів і переконань), удосконалюють поведінку.

Роботу з патріотичного виховання потрібно будувати на принципі інтегративності процесу навчання й виховання. У процесі пізнання студент опановує необхідні знання та проходить процес інтеріоризації, коли побутова предметної діяльності перетворюється на структуру внутрішнього циклу свідомості, тому обрані методи, форми й засоби роботи в позанавчальний час покликані сформувати правильне ставлення до соціальних цінностей. Знання повинні забезпечити розуміння. За допомогою виховання здійснюється внесення ідей до громадської та індивідуальної свідомості, відбувається перетворення їх на переконання, які реалізуються в соціальній практиці.

При організації й реалізації процесу патріотичного виховання особливу увагу потрібно звертати на узгодженість основних напрямів роботи під час аудиторної та позааудиторної діяльності.

Зміст питань з формування патріотичної свідомості, набуття навичок практичної діяльності повинно знаходити відображення в навчальних планах і програмах, у планах виховної роботи ВНЗ, при організації роботи з громадськими організаціями (об'єднаннями). Відповідно до мети патріотичного виховання визначають методи, форми й засоби відповідно до змісту аудиторної та позааудиторної діяльності.

Висновки. Отже, патріотичне виховання найбільше відповідає потребам відродження України. Пізнання власної історико-культурної спадщини допомагає пізнати глибинність взаємозв'язків кожної особистості з українською нацією, її державою, переконатися, що саме українська незалежна, суверенна держава охороняє національні права всіх її громадян. Саме освіта є засобом відтворення й нарощування інтелектуального, духовного потенціалу народу, дієвим чинником модернізації суспільства, зміцнення авторитету держави на міжнародній арені. Належне виконання цих завдань можливе за умови модернізації самої освіти, ключовими позиціями якої мають стати такі принципи, як відродження національно-культурних традицій українського народу, демократизація та гуманізація всього навчально-виховного процесу.

Список використаної літератури

1. Концепція національного виховання студентської молоді [Електронний ресурс] // Освіта.ua. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/4310/.

2. Кухаренко П. М. Формування громадської позиції сучасної молоді // Україна на зламі тисячоліть – 20 років незалежності (1991–2011): зб. наук. пр. / П. М. Кухаренко, О. О. Резнікова ; редкол.: А. С. Кобець (відп. ред. та ін.). – Дніпропетровськ : Придніпров'я, 2011. – Вип. 3. – С. 169–174.

3. Національна доктрина розвитку освіти [Електронний ресурс] // Верховна рада. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.

4. Патріотизм [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.

5. Сухомлинський В. А. Родина в серце / В. А. Сухомлинський. – 2-е изд. – Москва : Молодая гвардия, 1980. – 175 с.

6. Троїцька Т. Антропологічні засади соціалізації студентської молоді в полікультурному суспільстві: проблеми, колізії, рецепції / Т. Троїцька // Полікультурність, діалог ізлагода: українські реалії : матер. Міжнар. наук.-практ. конфер. 22–23 травня 2008 р. – Мелітополь : Видавничий будинок ММД, 2008. – 304 с.

Стаття надійшла до редакції 16.10.2015.

Савченко Л. Л. Совершенствование теории и практики патриотического воспитания студенческой молодежи в педагогических вузах

Статья раскрывает основные задачи и направления патриотического воспитания студенческой молодежи во время обучения в педагогическом вузе как фундамента становления мировоззрения, на котором формируются профессиональные знания и профессиональная ответственность будущих педагогов.

Ключевые слова: патриотизм, патриотическое воспитание, патриотическое чувство, Родина, национальное и духовное единство, национальные и патриотические ценности, гражданин и патриот Украины.

Savchenko L. An Improvement of Theory and Practices of Patriotic Education of Student Young People is in Pedagogical Institutes of Higher

Today special concern is the loss in today's youth patriotic values. In modern conditions acquires special character education work aimed at the formation of high patriotic qualities of young Ukrainian generation, preservation of national values. High School is a powerful factor in the education of future citizens who are not indifferent to the fate of the Ukrainian state, the economy, education and culture.

Patriotic education meets the needs of the greatest revival of Ukraine. Knowledge of their own historical and cultural heritage helps to know the depth of each individual relationships with the Ukrainian nation, its government, make sure that Ukrainian is an independent, sovereign state protects the national rights of all its citizens. That education is a means of reproduction and increasing intellectual and spiritual potential of the people, an effective factor in the modernization of society, strengthening the authority of the state in the international arena. Proper implementation of these objectives is subject of the modernization of education, the key positions which have become such principles as national cultural revival of Ukrainian traditions, democratization and humanization of the educational process.

The article reveals the basic objectives and directions of patriotic education of students while studying in the pedagogical higher education as the foundation of formation worldview, which formed professional knowledge and professional responsibility of future teachers.

Key words: patriotism, patryoticheskoe of education, patryoticheskoe feeling, homeland, national and spiritual unity, national and patriotic values, citizen and patriot of Ukraine.